

Јован Марковић

Записи о текућим збивањима

Једно од битних обележја самоуправног друштвеног односа огледа се у непрекидном подизању велова мистерије са позорнице општих токова и збивања. Друштвени живот, појаве у њему, општи смер кретања постају прозачнији, читљивији, пунији животног садржаја за сваку људску јединку. Универзална значења односа различитих политичких интереса, њихова сложена игра и мукли хук постају демистификовано присутни и у најужој друштвеној средини. У сваком делићу живота, као у неком микрокосмосу, озраченом светлошћу слободе коју су ускраћивале све досадашње друштвене формације, виде се или наслућују најразличитије кретње, тенденције, извиривања, рудименти и фосили свога што је настајало, таложило се, расло и пролазило кроз историју човечанства, па и ембриони понечега што постоји, буја и рве се уз претећи хук и данас у разним деловима света. У изолованим појавама, појединачним или групним тежњама и сновањима могуће је распознавати менталитет, боју и грађу од које су биле саткане разнородне друштвено-историјске израслине поробљености и унижења људског духа, замрачивања истине и манипулисања интересима и свешћу човека. Ишчаурени из мртвила изгубљене наде да ће се трансформисати у било који облик надређености, охрабрени слободом која им оставља простор да се појаве, промичу рецидивни фрагменти грабљивости и незаситости поседничких класа, бирократске охолости и монструозне вербалности која би хтела о свему са лакоћом и непорецивошћу импровизаторски да суди.

Понекад однос снага у једној средини, сплет наслеђених односа и менталитета, случајна нађеност неодговарајућих људи на одговорнијим местима са којих се усмеравају друштвени послови, нагомилавају доста видљивог и

joш више скривеног отпора на путу еманципације средине, њеног интереса, њене духовности до нивоа савременог тренутка, општег и заједничког интереса на основи самоуправног друштвено-економског односа. Тада се јасније оцртају линије судара између наслеђених структура, затечених стања, рутинерства, инерције мира заснованог на једном за увек издиференцираној хијерархији вредности и иницијатива и тражења, стваралачког немира и новог вредновања које не признаје митове и захтева непрекидно потврђивање. Настаје нешто јаче кристалисање преми-са превазиђених друштвених односа, зачиње се један крак кретања у општој дисонанци са општим смером, и тада се одвијају живе, у маломе репризиране пројекције историјског настанка и трајања система односа са којим наше самоуправно друштво раскршћа.

По
в
ѐ
љ
а

Имали смо у нашој краљевачкој средини један такав тренутак политичке заострености, који је на површину избацио доста разнородних и мутних реквизита прошлости. Било је у њему и хазардне игре око гурања својих људи у круг представничке елите, и стварања мита око једног најистуренијег приписивањем његовој окретности и добротини-тељству свих успеха које радни људи постижу, и тежњи за монополисањем положаја, и наметања друштву и покушаја да се путем штампе пласирају једностране и апологетске информације са призвуком дивљења и захвалности изабранима.

Познат је случај новинара из наше средине чије су информације у угледном дневном листу о свим текућим пословима и градилишким и другим захватима из тог времена почињале звучном најавом: Први пут у историји Краљева, или: Први пут у историји овог града. Па је у „први пут“ убрајао и разматрање буџета општине на зборовима бирача, што је иначе једнака законска обавеза и устаљена пракса у Београду, као и у Тутину, и што се годинама раније већ рутински и сасвим уобичајено радило и у нашој средини. Информације тог истог новинара после одласка екипе политичара који су на општинском тлу градили оазу односа и климе увелико туђе нашем друштвеном бићу преко ноћи су промениле тон и откриле сасвим друкчији прилаз стварима, отприлике овако интониран: Пропада... Ороњава... Нико не води бригу. Одједном, као да су се у животу погасиле све иницијативе, као да се руши и осипа свака активност. У ствари, руши се једно опредељење за истурање хероја, идола, вођа, за мирно, безлично и сложено слеђење. Из таквог односа на светском плану, рађали су се разни мудри вођи због којих су пучале кичме и мозгови најбољих људи епохе чије се свитање хтело зауставити. И то се сада, као фарса, као успутни изданак, понавља у контексту већ поодмакле битке нашег друштва на путу ослобођења човека.

У то исто време књижевни лист који имамо у нашој средини доносио је аналитичке чланке о значењу политич

ких судара које смо звали „случајевима“, о социјалној и психолошкој основи отпора демократској и стваралачкој клими, о активирању чаршијског, малограђанског и ситно-сопственичког менталитета и његовом пригушујућем деловању против афирмације независног и тражилачког духа. И тиме потврђивао да књижевна мисао не може бити елитно одвојена од друштвеног и животног тла са којег ниче и парнасовски незаинтересована за опште стање духа. Мада су те теме третиране са аспекта универзалних и општих значења, заговорници и политички експоненти чаршијских структура одлично су разумели да се то на њих односи и реаговали су бучно израженим незадовољством према листу. Али, чудна је виталност, непресушност и вијугавост менталитета против којег је лист целом својом концепцијом устајао. Једном невероватном метаморфозом околности, оспоравани дух је неопажено надирао са леђа и недавно се огледао у јубиларном уводнику листа са презривим освртом на време када се лист „уплитао у сукобе локалних личности“. Узгред буди речено, таквом формулацијом се намерно упрошћава и вулгаризује проблем, уосталом на исти начин као што су га из својих рачуна упрошћавали и вулгаризовали носиоци антисамоуправних позиција, свдећи га на сукобе личности, јаких и слабих, способних и завидних. Али, у међувремену је политички, општеприхваћено и социолошком анализом утврђено да се код тих појава радило о сукобу идејно и политички супротних концепција. Тако је лист у тренутку значајних друштвених збивања био на висини тачно ученог њиховог смисла, а *post restum*, када је свима постало јасно о чему се радило, пада на ризину оплићалог и превазиђеног суда да је у питању само сукоб и лична нетрпељивост међу локалним политичарима.

Сада се у токовима културе у нашој средини све чешће јавља један изражено ретроградни елеменат, који је био склон да притајено балансира све док стваралачко подручје у коме се лажно представља не почне да прераста у нови, виши квалитет. Тада настоји да обесхрабри сваку организованост, и то најпре ситним манипулацијама, комби наториком и интригом, а затим и хазардним разбацивањем. Јавља се у виду разбарушене негације свега постојећег, са лаконским и провизорним изрицањем судова о свему, са квази издигнутошћу и компетенцијом која није то. Његова су творевина, црно на белом, и оваква просуђивања:

О савременој поезији у ужој Србији

„Највећи број песника овог поднебља, међутим, бави се поезијом из чисте љубави према литератури, не манифестујући своје способности еклатантно и нападно али и не верујући дубоко да се поезијом ишта може изменити у свету који нас окружује... Оваква поезија обилује сим-

патичним, понекад и великим, стиховима, па чак и читавим песмама, али истовремено одаје и очиту растреситост и недовољну присутност аутора“.

О Роману Војислава Лубарде „Гордо посртање“

„Очевидна озбиљност и брига ауторова да материју одржи на висини, у чему добрим делом и успева, оставља веома пријатан утисак на читасца. Ово је готово пријатно срести данас, када већина писаца ни сама не придаје много важности ономе што пише“.

О поезији Предрага Чудића

„Његови стихови подсећају на вежбе за леву руку или на лако загревање мишића. Стога се његова поезија и не може схватити као специфична поезија, већ пре као типична“.

О професорима књижевности, професорима уопште и интелектуалцима уопште

„Због силног говорења о ауторима прошлости професори књижевности никако не могу од њих да се одвоје, они су по разним уџбеницима читали да је Војислав Илић велики до неба, да је Змај песник над песницима, да је Костић књижевно чудовиште. И све су то схватили здраво за готово, настављајући да дају примат овим писцима у свим и свакојаким приликама“... .

„Када се говори о ниском културном нивоу наших интелектуалаца онда се прво мора говорити о професорима књижевности и професорима уопште јер они професионално обављају дужност формирања младих људи“... .

„Из разговора са колегама из суседних градова са знајемо да ни тамо ситуација није много боља. И тамо су управо ти интелектуалци највећа кочница сваког културног напретка“... .

Да су сви професори књижевности и професори уопште тако неопростиве незналице и „највећа кочница сваког културног напретка“ писац наведених редова има непорецив доказ. Прелистао је некакве ученичке бетешке од пре десетак година и наишао на накарадно објашњење надреализма „које је издиктирао професор српско-хрватског језика у ондашњем осмом разреду гимназије“. И још једна: Уздржавају се да дају своје прилоге у листу чију литерарну физиономију одређује писац цитираних редова... .

(Ипак, у низу разних поводима исказаних мисли писац има и тачних опаски, као што је ова: „Постоје људи који могу свашта да кажу и да напишу, а да их за то нико не позове на одговорност“. Али, да не буде забуне, ту је

мислио на друге, у конкретном случају на сарадника „Борбе“ који је подвргао јавном критичком суду овакав начин мишљења).

Кад би цитиране мисли биле фрагменти необавезног медитирања у кругу пријатеља или успутни записи у интимној бележници, онда би то била само приватна ствар њиховог аутора и мера његове образованости и интелектуалне уобличености. Међутим, када се појављују у јавном гласилу са претензијом „истинске писмености у култури“ и водеће мисли, онда су непријатан продор паланачког духа, полуобавештености и изврнутих критерија у просторе где им никада није било места. И негација тежње једне уже средине да у културном стваралаштву досегне домет који у текућем жаргону називамо метрополским.

Културни токови у нашој средини нису још концепцијски дефинисани, тако да у матичном пољу збивања и тражења недостаје јасно оформљена мисао и опредељен правац. Таква ситуација омогућује да се у оквиру демократског дијалога и суочавања разних погледа могу појављивати и очигледно неодрживе, нелогичне и неживотне тезе које предуго остају у орбити и непотребно ангажују енергију за њихово побијање или чак добијају право грађанства и намећу се за практичну примену. Једна од таквих теза која се код нас са неких страна управо лансира је теза да су просветни радници „окупирали“ културу, да су се наметнули као водеће снаге у овој области. Ради се, уствари, о функцијама друштвеног представништва у појединим телима и асоцијацијама културе, као што су Културно-просветна заједница, Заједница културе, Савет за културу и сл. У принципу, те функције, као уосталом и активност у својству члана, у тим телима су отворене свим професијама, јер то нису неке стручне, цеховски затворене организације које треба да оличавају интерес културе саме за себе, већ управо представљају општедруштвени интерес за развој културе и њено што делотворније присуство у животу средине. Што се на тим пословима просветни радници ангажују нешто више од представника других друштвених структура природно произилази из чињенице да је просвета као област ипак најближа култури. И управо би била неприроднија и неприхватљивија обрнута ситуација, која је понегде вероватно и присутна, да се просветни радници недовољно ангажују за решавање задатака и проблема културе у својој средини. Неко је недавно, полемичући са тезом о којој је реч, сасвим добро објаснио: по природи ствари, највећи део и професионалног кадра у култури дају школе и факултети просветног смера. Чистији профил културног радника, са одређеном специјалношћу, могу да дају само уметничке академије, библиотекарске школе и школе за примењену уметност, али је реалност данашњег тренутка таква да тог кадра има веома мало. За општији профил културног радника

По
в
а

данас се по сили нужности користе професори књижевности, професори историје, историчари уметности. Таква оријентација се данас не би могла икључити без штете за културу. Упркос све очигледности о неодрживости једне такве вештачке тезе, она се опет појављује са упорним и необразложеним понављањем, у тону: ипак, ипак, ту нешто није у реду.

Изгледа да су овакве појаве неизбежна карактеристика почетних корака једне пуније демократије, која још није изградила динамичан систем вредности и није утврдила правила игре по којима би се брже разлучивало одрживо од неодрживог, инвентивно и ново од вештачког и домишљантског.